

Mottl János fejléce.

Ney Béla.

A királyi várkert előtti dunaparti tér lombozatai közt, a remek koncepciójú várkerti bazár-sor előtt, egyszerű, de művészi hatású érc-szobor jelzi az *Ybl* Miklós halhatatlanságát. Vele elsősorban építész kortársai s az összes magyar technikusok, de azontúl a magyar társadalom mindama testületei és egyesei is, akik genie-jét és szinte megbecsülhetetlen munkásságát méltányolni bírták, hódoltak szellemének, emlékének.

S ezt a hódolatot *Ybl* Miklós, művészet-fejlesztő munkásságának érdemei révén méltán megérdemelte. Mert viszapillantva az ő működése előtti sivár időkre, föltétlenül el kell ismer-nünk, hogy az építőművészet tudatos és pedig nem csupán a vonalak és idomok többé vagy kevésbé tetszetős játékában, hanem a monumentális anyagok (faragott kő, vas és cément) és a fölmerült modern szerkezetek észszerű alkalmazásában is megnyilatkozó ápolása itt nálunk, vele, általa kezdődött s hogy ő, a mindjobban bokrosodó építőművészet fejlődésnek mindvégig, élte fogytáig, ve-

YBL MIKLÓS SZOBRA BUDAPESTEN.

Ybl Miklós élete és művei.

zére, vezetője, ura maradt. Mert habár senki sem állítja és állíthatja is, hogy az *Ybl* művészi egyénisége a nagy világ-mesterekkel, egy Brunellesco-val, vagy Bernini-vel, vagy akár Schinkel-lel egyenlőrangú és működése az építőművészet fejlesztésében amazokéval egyértékű lett volna, érdemei azért mégis oly méretűek, a melyekkel sem hazai kortársai, sem az utána következő, érdemes és fényes

sikereket fölmutató modern mestereink még oly értékes műalkotásai is alig versenyeznek. Az *Ybl* működésének értéke ugyanis helyesen nem a szerint mérlegelendő, hogy vajjon kezdeményezett-e valamely újabb stílrányt vagy alapított-e valamely külön, az ő művészi bélyegét magán viselő iskolát, sem pedig, hogy művei, együtt vagy egyenkint, mily magas fokát mutatják a szigorúan vett művészeti tökéletességnek. Az *Ybl* művészi egyéniségének értéke a mi sajátos, hazai, magyarszempontunkból és az ő korának viszonyai szerint ítélendő meg s röviden mondva abban nyer kifejezést, hogy *Ybl Miklós volt az első ma-*

gyar modern építőművész. Az ő föllépését és működését megelőző időkben ugyanis, építőművészeti tevékenységről hazánkban egyáltalán alig lehetett szó. Így volt egészen a múlt századnak körülbelül első harmadáig, a Pollák és Hild koráig, akik, és velük még néhány többé-kevésbé jelentős kortársuk, a klasszikus stílusok komoly tanulmánya alapján, e formák nemes egyszerűségét igyekeztek meghonosítani építményeiken, de ebben aztán nem ritkán annyira mentek, hogy műveik olykor, sőt legtöbbször csaknem szárazakká, szinte ridegekké váltak s a különben is kevés ilyenmű fogékonysággal bíró közönségnek alig bírták az építőművészet iránti érdeklődését fölbreszteni. Szóval, akkori építőművészetünk, mondhatni szinte kizárólag a görög-római tektonika alapján állott s a festői elemet csaknem teljesen nélkülözte; holott — hiszen ez eltagadhatatlan — az építőművészet-

AZ ELSŐ HAZAI KÁLVINTÉRI PALOTÁJA ÉS SZÖKÖKÚTJA.

nek a festőiség is egyik elengedhetetlen alkotó eleme.

Ekkor jött *Ybl* és vele s az ő nyomában néhány kiválóbb kortárs. *Ybl* pályája legkezdetén az akkori szomorú viszonyok nyomása alatt, tagadhatatlan, csak egészen jelentéktelen, az akkori alacsonyfokú közszükségletnek megfelelő műveket alkotott. De hogy ez a működése mennyire nem elégítette ki őt magát sem s hogy élt benne a művészi ambíció és magasabbra törés vágya, legjobban bizonyítja, hogy abban a percben, amikor találkozott valaki, aki művészeti igényeket tárt szemei elé és megadta a szükséges anyagi eszközöket is, *Ybl*-ben rögtön fölbredt és fölszárnyalt az a művészszellem, amely nem csupán a kenyérért dolgozik többé, hanem a művészi géniusszal köt szövetséget és „egyet kér“.

A VÁRBAZÁR.

Károlyi István, a főthi gróf, ez a nagylelkű, minden hazafias téren áldozatrakész és lelkes mecénás főúr volt, aki a „fóthi templom“ megépítését *Ybl*-re bízta, ezzel *Ybl*-t — mondhatnók — fölfödözte és így közvetve, a magyar modern építőművészeti gyakorlatnak mintegy megteremtője lön.

A főthi templom tervezésekor *Ybl* visszanyúlt a régmúlt időkbe, ahhoz a stílhez, mely nálunk hazánk legvirágzóbb századaiban dívott s a gyakorlat s fönmaradt műemlékeink révén szinte legmagyarabb stílnak mondható: a románhoz. Bámulatos formaérzékkel élte bele magát e stíl szellemébe, úgy, hogy a főthi templom a modernizált románstílnak kiváló példája.

De ugyanazzal a biztos kézzel és beható műértelemmel művelte ő későbbi, csaknem megdöbbentően változatos és sokoldalú építési működése során a többi, tőle alkalmazott stílek formakincseit, mansard-os francia renaissance-ot, az olasz palota-stílt a renaissance más monumentál-változatait és végül a barokk-ot, mely a királyi várpalota óriás szabású kibővítésének megfogalmazásakor szolgált alapul.

És e mellett az építőszerkezetek tökéletesítése s a monumentális építőanyagok megfelelő alkalmazását sem kerülte el figyelmes gondoskodását; hiszen feledhetjük-e, hogy a modern Budapestet.

A LOVARDA ÉS KÁROLYI ALAJOS GRÓF PALOTÁJA.

AZ OPERA.

a legelső faragottkövel, burkolt épülettel, a budai takarékpénztár házában, szintén ő ajándékozta meg.

Pedig az épületszerkesztés, a munka végrehajtásának a kérdése, sem volt akkortájt olyan egyszerű és kényelmes dolog, mint manapság, amikor az építőiparosok, az építőiparnak — bátran mondhatjuk — minden ágazatában, teljes készültséggel és képzettséggel állnak rendelkezésünkre, úgy hogy a művezető építésznek ma valóban csak rendelkeznie kell s aztán a kész munkát fölülvizsgálnia. *Ybl*-nek még nem állt fejlett építőipar a szolgálatára, hanem legtöbbször magának kellett az iparost — ha volt — kitanítania, ha pedig nem volt, vagy olyan méltánytalan követelésekkel állt vele szembe, a melyeket teljesíteni lelkiismerete tiltotta, akkor kénytelen volt ily esetekben a munkát vagy az iparost külföldről importálni, hogy vállalt kötelezettségének megfelelhessen. Így történt ez, többek közt, a Sándor-utcai ideiglenes országház építésekor, a mikor — tekintettel a fölötte szűken (összesen három hónapban) megszabott befejezési határidőre — az asztalos-munka egy részét Bécsből kellett megrendelnie, mely „hazafiatlan eljárásáért” aztán — a szó szigorú értelmében véve — csaknem megkövezték.

Holott *Ybl* nemcsak kiváló építész, kitűnő szakember, hanem jó hazafi, jó magyar is volt, lelkületében és nyelvében egyaránt. Magyarul nemcsak jól, hanem zamatosan beszélt; köszöntéskor rendszeren „szerencsés jóestét, vagy jónapot” kívánt s a körzöt sohasem mondta másnak, mint „cirkulusnak”. Ez ugyan paradoxonnak hangzik, pedig aki ismerte a régi világot, az tudja, hogy a „cirkulus” csak a tőzsgyökeres magyar ember használta.

Nem szabad emellett felednünk, hogy *Ybl* nemcsak műtermében, az építőiparosok műhelyeiben és építkezéseinek állványain fejtett ki csaknem emberfölötti sikeres tevékenységet, hanem a köz-

élet terén is buzgón, bölcs mérséklettel s mindig önzetlen jóakarattal teljesítette azt, ami a munkából reá hárult. Mint a fővárosi törvényhatósági bizottság és a fővárosi közmunkák tanácsának, utóbb pedig mint a főrendiháznak tagja s mindenkéül mint a Magy. Mérnök- és Építész-Egyletnek évtizedeken át alelnöke s a műépítészeti szakosztály elnöke, szinte közmondásossá lett pontos buzgósággal teljesítette, amit magára vállalt.

Ybl-t tehát egyéniségének egészében, működésének teljességében kell szemünk elé állítani, ha meg akarjuk érteni azt az általános, lelkes méltánylást, amelylyel a szakkörök, de sőt az e körökön kívüli művelt társadalom is, 1882-ben azt az eszmét fogadták, hogy az *Ybl* 50 éves építészti működését, munkásságának félszázados jubileumát, megfelelő ünnepséggel üljük meg.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet eleintén csak kebelbeli, inkább családias jellegű ünneplést tervezett, de a rendezés során a szakkörök lelkes érdeklődése a társadalom minden rétegében oly élénk visszhangot keltett, hogy az ünnepély tényleg országossá nőtt, a mennyiben a Vigadó nagytermében megtartott lakomán nemcsak hogy négy miniszter jelent meg a kormány képviselőjében, hanem ott voltak: a képviselőház elnöke, a főváros három polgármestere, Pest vármegye fő- és alispánja és Székesfehérvárnak, az *Ybl* szülővárosának küldöttsége, ott voltak: a Tudományos Akadémia képviselői, az Egyetem és a Műegyetem rektorai, számos író, élükön Jókai Mórral, a tesvérművészetek: a szobrászat és főtészet képviselői, Huszár Adolfal és Lotz Károlylyal és ott volt a kar- és szaktársak szinte végelláthatatlan sora, mindannyian lelkes örömmel üdvözölve a modern magyar építőművészet dicsőségkoszorúza ősz „atyamesterét”. De sőt a haza határain kívül is lelkes érdeklődéssel fogadták a művész-jubileum hírért s az Oesterreichischer Ingenieur- und Archi-

A MARGITSZIGETI FÜRDŐ.

tekten-Verein öttagú küldöttséggel vett részt az ünneplésben, köztük Hansen Teofil és Schmidt Frigyes a világhírű „Dombauemester”, aki lelkes szónoklatban föl is köszöntötte

ünnepelt magyar kollégáját. De az ünneplés súlypontja azért mégsem a mindenkéül fényes ünnepi lakoma, hanem az a tisztelgés volt, amikor Hollán Ernő, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet alapító-elnöke, a választmány és a tisztikar élén, az *Ybl* érdemeit méltányló nagyszabású üdvözlő beszéd kíséretében átnyújtotta az egyesület remekbe készült albumát, mely a kartársak, tehát méltánylásra leghivatottabbak hódolatát fejezte ki, a mindannyiunk által elismert „Mester” iránt, s melynek szövege oly igazán fejezte ki azt, amit mindannyian éreztünk, hogy:

„... Neved nem múlik el Életed multával, Tetteid emléke főnmarad Műveidben; a Főhitemplom, Vámpalota s a magyar Dalműház és annyi más s még ezentűli, ma csak Lelkedben élő nagy Alkotásaid, mind, mind beszélni fognak a késő századoknak Lelked tetterejéről; mert az isteni szikra, amely Szellemedet lángokra gyújtotta, ott ragyog hatalmas Műveid köidomán...”

És ez így van. Mert az *Ybl* Miklós emlékeit nemcsak az az ércszobor őrzi, mely a székesfőváros egyik, az ő nevét viselő közterén hirdeti nagyságát s melyet 1896-ban, a mille-

A VÁMPALOTA.

őrzik ami el nem múló hálás érzelmeink lelkünkben.

Ybl Miklós Székesfehérváron, 1814 április 16-án született. Atyja jómódú ottani kereskedő volt, s ő elemi és középiskoláit szülővárosában végezte, 1828-ban pedig a bécsi politechnikumra ment, honnan 1832-ben, 18 éves korában visszakérülve, Budán az országos építészeti igazgatóságnál keresett állást, de ott zárt ajtókra talált s így kénytelen volt mint önálló magán-építész keresni boldogulást. A főnállott céhrendszer mellett ez azonban csakis az építőmesteri képesítés megszerzése útján volt lehetséges. Törhetetlen akaraterejét mutatja, hogy mint műegyetemet végzett technikus nem restelt beállani kőművesinasnak, hogy a törvény követelte képe-sítést megszerezze. Tanoncideje leteltével Pollák Mihály pesti építész és építőmesternél talált alkalmazást, kinek oldalán 4 esztendeig működött. Ez időben dolgozott mestere az esztergomi bazilika tovább-építésén, építette az egri székesegyházat, restaurálta a pécsi székesegyházat és kezdte építeni a Nemzeti Múzeum klasz-szikus szépségű épületét.

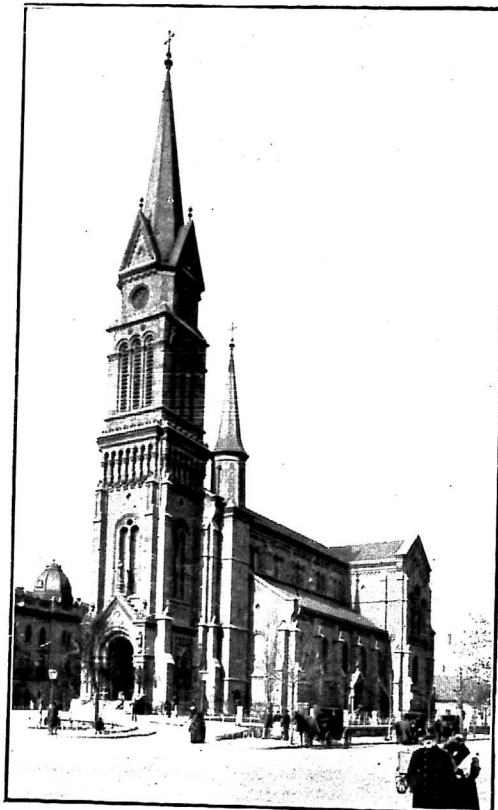

BÉRHAZ. MÚZEUM-KÖRÚT 19.

A LIPÓTVÁROSI TEMPLOM.

Ybl Miklós 1835-ben Prágába került Koch József bécsi építőművész mellé, aki a gr. Kinszky-féle palotát építette ott, négy év múlva pedig 1839 elején, rövid időre a müncheni művészakadémiát látogatta. Ugyanezen év második felében aztán tanulmányi utra indult Olaszországba, mely utazás döntővé lett egész építészeti fejlődésére nézve. Ekkor érezte át ugyanis teljesen és kedvelte meg az olasz renaissancet s e stílusban alkotta meg később legkiválóbb remekeit. Hazatérte után 1841-ben a művészetkedvelő nagylelkű mecénás gr. Károlyi István látta el megbízásokkal, akinek legelőbb főthi kastélyát rendezte be, majd az egykori román stíliú lebontott kaplonyi templomot állította helyre, végül pedig, mint első remekét, megalkotta a főthi templomot. Ez az építkezés teljesen lekötötte őt, úgy hogy Főthra ment lakni is, ahol 1846—51-ig maradt. 1851-ben pártfogója Károlyi István gróf költségén másodsor utazta be Olaszországot, honnan vissza-

A BAKÁCSTÉRI TEMPLOM.

érkezve, már mint a renaissance nagymestere áll előttünk. Letelepszik Budapesten 1851-ben, hol ettől kezdve 40 éven keresztül, 1891-ben január 22-én, reggel 4 órakor, 77 éves korában bekövetkezett haláláig megmaradt és a szó szigorú értelmében nagyszabású építészeti működést fejtett ki.

Legelső budapesti háza az 1852-ben emelt Unger-féle bércpalota a Múzeum-körút 7. szám alatt, modern román stílusban. Első alkotásai közül a haladás hatalmas fokát képezi a Széchenyi-utca 1. szám alatti Ganz-féle bércpalota, amelynek udvari nyílt folyosója az első vasoszlopokra helyezett ilyenmű szerkezet Budapesten. Következő művei közül a Múzeum körül vannak: a gr. Fesztetics-palota (Eszterházi-utca 26.), a Nemzeti Lovarda (Eszterházi-utca 34.) az 1860—1866 között épült gr. Károlyi Alajos-féle palota (Eszterházi-utca 40.), a Degenfeld-palota (Eszterházi-utca 24.), a Pálffy-palota (Eszterházi-utca 44.), s a régi Országház, amelyet 1867-ben 3 hó alatt épített (Sándor-utca 8.), a Geist-féle bércpálota (Múzeum-körút 43.), a Roth-féle bércpálota (Múzeum-körút 41.) Az Első Hazai Takarékpénztár számára az 1860-as évek végén építette az Egyetem-utca 2-ik számú palotát, amelyben a

takarékpénztár helyiségei és bérlakások kiváló ügyességgel vannak csoportosítva, úgy hogy ez az épület az „egyesületi házak” talán első példája nálunk. Ugyanennek a takarékpénztárnak Múzeum-körút 18. számú háza s előtte, a Kálvintéren a művészi becsű pompás közkút, valamint Budán az Ybl Miklós-tér bércpalotái is ez időből valók. A budai épületek közül ezeken kívül a Széchenyi Béla gróf palotája (Lánchíd-utca 19.) a Lánchíd-épület (Fő-utca 1.) a Rác-fürdő, az Erzsébet-Sósfürdő, az Egyesült Fővárosi Takarékpénztár Lánchíd-téri bércpalotája (az első kőhomlokzatú ház Budapesten) hirdetik az ő kiváló szellemi működését. A királyi várpalota ki

bővítésének alapvető terveit szintén ő készítette és vezette az építést 1875-től kezdve haláláig. A várkert dunaparti oldalának architektónikus kiképzése terraszokkal, lépcsőzetekkel és pergolákkal, s ezekkel összefüggőleg az u. n. várkerti bazárnak építése (Ybl Miklós-tér 3—4.) végül az ottani, kioszk (Ybl Miklós-tér 11.) mind, mind az ő kezének művészi remekei. A Margitsziget összes építményei, szállodák, vendéglők és mindennekfőlt a gyönyörű fürdőház ugyancsak tőle valók. 1870—75 között építette a dunaparti hatalmas vámpalotát, 1867—69-ben a Ferencvárosi gyönyörű plébániatemplomot a Bakács-téren, az 1885-iki országos kiállítás királyi pavillonját, amelyben most Gerbaud nyári kioszkja van és amelynek kupolája időközben leégett. És végül két legnagyobb szabású művét, a Lipótvárosi Szent István templomot és 1879—84 között az Operaházat.

Budapesti építéseihez méltó volt vidéki alkotásainak szinte végelláthatatlan sora is, amelyek közül a főt már megemlítették kívül még a következőket sorolhatjuk föl: Károlyi István gróf csurgói kastélyának befejezése, Wenckheim Frigyes gróf ókigyósi, Károlyi Lajos gróf tótmegyeri és stomfai, Berthold gróf surányi, Apponyi gróf hegyesi, Széchenyi gróf marcalii, Inkey Zsigmond lengyeltóti, Waldstein gróf veszprémpalotái, Károlyi Tibor gróf mácsai, Weinkheim Károly gróf gerlai, Wenckheim Rezső gróf dobozi, Almássy gróf kétegyházi, Károlyi Mihály gróf parádi kastélyai s ezeken kívül a malackai és irsai sirboltok, Nagy-Károlyban a vármegyeház, vendégfogadó és a templom átépítése, Hódmezővásárhelyen a templom átalakítása és még számtalan más kisebb-nagyobb építkezés.

Munkásságának ezinté beláthatatlan sorozata Ybl Miklós csodás munkabírásának bizonyítéka és annak a fáradhatatlan szorgalomnak, amelylyel több mint öt évtizeden keresztül dolgozni meg nem szűnt. A folytonos haladás és fejlődés: ez

A LIPÓTVÁROSI TEMPLOM.

az Ybl iskolája, amelyet végig járt; ő maga ifjúkori idejétől késő öregsége utolsó napjáig folyton tanult, folyton haladt és fejlődött és a tapogatódzás első kísérletei helyébe mindig érettebb és tökéletesebb alkotások léptek, míg végre az általános elismerést nyert remekeknek adtak helyet. Utolsó műveit már azzal a biztos nyomú kiírt tollal fogalmazta, amely őt a műtörténelem méltó alakjává emelte.

Mindig meg bírta találni az építőművészeti formát, amely az idők szellemének a kor szükségleteinek megfelelt.

Érdemeinek elismerését még életében megérte: a főrendiház tagja lett, számos külföldi egyesület és társulat választotta tagjává, a Ferencz József-rend lovagkeresztjét, a Lipótvárosi kiskeresztjét és a lovagi rangot kapta meg királyának kegyelméből. Ybl Miklós érdemei közé tartozik végül az is, hogy maga körül egész művészeti generációt nevelt nemzetének. Még most is legkiválóbbjaink közé tartoznak az ő egykori munkatársai: Schikédanz Albert, Sturm Ferenc, Schmahl Henrik, Schannern Ernő, Jakabffy Ferenc, Györgyi Géza és még számosak, akik ma többnyire kiváló helyet töltenek be építőművészeink között, a műszaki élet és gyakorlat terén.

A BAKÁCSTÉRI TEMPLOM.